

EGET FÖRETAGANDE BLAND UTRIKES FÖDDA

Inledning

Nyförtagandet i Sverige har aldrig varit så högt sedan mätningarna startade 1987, konstaterar Nutek i sin årsbok 2006. Var femte nyföretagare är en person med utländsk bakgrund. Andelen nyföretagare med utländsk bakgrund låg stabilt på en nivå kring 20 procent mellan 1995–2001 för att sedan öka mellan 2001 och 2004. År 2004 var andelen nyföretagare som är födda utomlands eller med båda föräldrarna födda utomlands 17 procent.⁵⁹ Den andelen motsvarar ungefär deras andel av befolkningen. Därför, menar Nutek, kan man konstatera att personer med utländsk bakgrund startar företag i samma utsträckning som majoritetsbefolkningen.

Av de företag som startades 1999 av personer med utländsk bakgrund var 59 procent fortfarande verk-samma efter tre år. Det är ingen skillnad jämfört med genomsnittet för samtliga (Nutek, 2006).

Samtidigt är sysselsättningsgraden bland utrikes födda totalt sett betydligt lägre än bland inrikes födda (se Arbetsmarknadskapitlet). Från politiskt håll har man sett ökat egenföretagande som ett sätt att minska den höga arbetslösheten bland utrikes födda och därigenom bidra till deras integration i arbetslivet.

I vilken omfattning startar utrikes födda företag i Sverige? Varför startar de företag? Är företagande för utrikes födda en väg till integration eller utanförskap? Hur skiljer sig de utrikes föddas företagande från

företagande bland inrikes födda? Vilka är hindren? Behövs det särskilda åtgärder? Detta är några av de frågor som vi ställer i detta avsnitt. Svaren hämtar vi i forskning och rapportering kring utrikes födda egenföretagare.

Syftet med avsnittet är att beskriva villkoren och drivkraften för utrikes föddas företagande. Har de samma förutsättningar och möjligheter att lyckas med sitt företagande som inrikes födda företagare? Vilka är de specifika hindren och hur kan man komma till rätta med dessa?

Sammanfattning

Statistisk översikt

Andelen företagare bland sysselsatta utrikes födda ligger på ca 9 procent, dvs. 1,5 procentenheter högre än andelen företagare bland inrikes födda (7,3 procent). Skillnaderna i andelen företagare är dock stora mellan olika etniska grupper. Största andelen finns bland personer födda i Asien och minsta andelen finns bland personer födda i Afrika. Andelen företagare bland män är högre än bland kvinnor i alla grupper. Största skillnaden mellan könen finns bland personer födda i Afrika.

När vi däremot ser på andelen företagare bland befolkningen, visar det sig att andelen inrikes födda företagare är knappt en procentenhet högre än bland utrikes födda. Förklaringen är den högre arbetslöshet och den lägre sysselsättningsgrad som finns bland utrikes födda.

Det finns ett positivt samband mellan hur länge en person har varit i Sverige och egenföretagande bland utrikes födda. Men statistiken visar att mellan

⁵⁹ Definitionen av vad som avses med utländsk bakgrund har ändrats från att gälla de som är födda utomlands och de som är födda i Sverige med minst en förälder född utomlands till att gälla endast de som är födda utomlands och de som är födda i Sverige med båda föräldrar födda utomlands.

2002 och 2004 har egenföretagandet ökat bland utrikes födda som har varit i Sverige kortare tid än nio år. Bland utrikes födda kvinnor som har varit kortare tid än fyra år i Sverige har andelen företagare fördubblats på ett år.

Egenföretagande och integration på arbetsmarknaden

Forskningen ger inget tydligt svar på om egenföretagande bland utrikes födda beror på individens eget val och därigenom är ett tecken på integration på den svenska arbetsmarknaden eller om utrikes föddas företagande endast är en konsekvens av arbetslöshet och utestängning från arbetsmarknaden. Forskare har genom olika undersökningar kommit fram till helt olika slutsatser. Vi kan bara konstatera att en del utrikes födda väljer att starta eget, i stället för att vara kvar i arbetslöshet eller att studera, trots den risk och det hårda arbete det innebär.

Inga större skillnader mellan inrikes och utrikes födda företagare

Forskningen visar att det finns skillnader mellan inrikes och utrikes födda företagare men att skillnaderna är små. Utrikes födda företagare är yngre och har högre utbildning än inrikes födda företagare. Utrikes födda företagare, i synnerhet männen, har en positiv attityd till eget företagande. Båda grupperna upplever samma typ av hinder för tillväxt, men hindren upplevs som större bland utrikes födda företagare. Skillnaderna är störst när det gäller synen på kreditmöjligheter, myndighetsregler och konkurrensvillkor. Utrikes födda företagare har i flera undersökningar uppgett att diskriminering är ett stort hinder. Den upplevda diskrimineringen från finansierings- och försäkringsbolag, hyresvärdar och myndigheternas bemötande påverkar deras vardagliga villkor som företagare. Utrikes föddas företagsinkomster och överlevnadsgraden av deras företag är lägre jämfört med övriga företagare.

Utrikes födda företagare återfinns i nästan alla branscher. Däremot är de överrepresenterade i vissa branscher och underrepresenterade i andra. Vilken bransch en företagare väljer hänger samman med var han eller hon bor. Utrikes födda företagare är överrepresenterade i storstadsregionerna, där de flesta också bor och där de flesta väljer att starta företag inom tjänstesektorn, i synnerhet inom hotell och restaurang.

Unga företagare

Unga företagare med utländsk bakgrund känner av samma villkor som utrikes födda företagare gene-

rellt sett. De flesta unga företagare i Lundqvist kvalitativa studien (Lundqvist, 2006) var arbetslösa när de startade sitt företag. De upplever också att deras företagande försvåras genom bemötandet från finansieringsbolag, myndigheter och allmänheten. Trots det visar unga företagare med utländsk bakgrund en entreprenöranda och en vilja att växa på den nationella och internationella marknaden. Detta är värt att tas till vara och uppmuntras.

Vad behöver göras?

De generella åtgärder som gäller företag och de som regeringen föreslår för småföretag gynnar i lika hög grad utrikes födda företagare. Men forskningen visar att utrikes födda företagare möter särskilda svårigheter jämfört med andra företagare. De möter specifika hinder och därför behövs det riktade åtgärder som på sikt undanröjer dessa hinder. Följande åtgärder behövs:

- Strategier måste utvecklas för att komma åt den diskriminering som drabbar särskilt utrikes födda företagare.
- All rådgivning om nyföretagande bör anpassas till klienternas olika förutsättningar, villkor och behov.
- Nyanlända flyktingars och invandrades intresse att starta eget bör tas till vara på ett tidigt stadium.
- Anpassad svenskundervisning för företagare bör erbjudas nyanlända som har goda affärsidéer för att öka deras motivation och ta till vara deras intresse.
- Effekten av alla insatser som görs för att främja småföretagande bör utvärderas, i synnerhet de särskilda insatser som görs för utrikes föddas företagande.
- Det behövs forskning om
  - vilka faktorer som underlättar företagande bland utrikes födda
  - vilka faktorer som är avgörande för framgångsrikt företagande bland utrikes födda
  - det nationella och internationella nätverkets betydelse för utrikes föddas företagande
  - vilken betydelse utrikes föddas företagande har för den ekonomiska tillväxten i Sverige och vilka andra värden egenföretagande kan föra med sig, t.ex. för boendemiljö, varu- och tjänsteutbud och globalisering av marknaden
  - företagandets roll i integrationsprocessen
  - vilka positiva och negativa konsekvenser avregleringar av vissa branscher har för utrikes föddas företagande och om vilka åtgärder som behövs för att förebygga och underlätta de negativa konsekvenserna
- sambandet mellan den växande tjänstesektorn i Sverige och de utrikes föddas företagande.

Omfattningen av egenföretagande bland utrikes födda män och kvinnor

– En statistisk översikt

Jämförelser mellan utrikes och inrikes födda företagare

I Integrationsverkets Statistikrapport 2004 presenteras för första gången statistik över egenföretagande bland inrikes och utrikes födda för år 2002. Ny statistik för 2003 visar inga större förändringar i andelen utrikes födda företagare av sysselsatta jämfört med föregående år.

Diagram 18 visar att andelen utrikes födda företagare av den sysselsatta befolkningen totalt är en och en halv procentenhet högre än bland inrikes födda företagare.

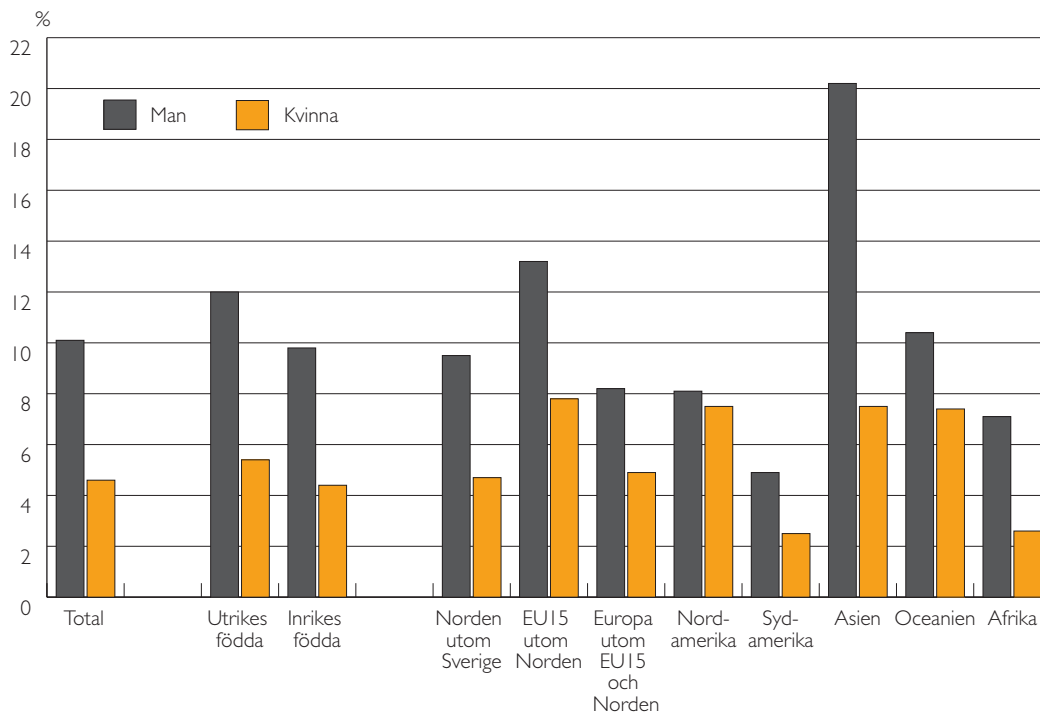
Skillnaderna i andelen företagare bland olika etniska grupper är stora. Största andelen företagare i den sysselsatta befolkningen finns bland personer födda i Asien och EU 15⁶⁰ utom Norden. Minsta andelen företagare finns bland personer födda i Sydamerika och i Afrika. Det finns betydligt fler manliga företagare än kvinnliga i alla grupper. Största skillnaden mellan könen finns dock bland personer födda i Afrika och den minsta skillnaden bland personer födda i Nordamerika.

Andelen företagare bland utrikes födda kvinnor är knappt en procentenhet högre än bland inrikes födda kvinnor. Största andelen kvinnliga företagare finns bland kvinnor födda i EU 15 utom Norden, i Nordamerika och i Asien.

För att studera om den förhållandevis låga sysselsättningsgraden för utrikes födda har betydelse för andelen utrikes födda företagare har vi för år 2003 tagit fram statistik på andelen företagare i befolk-

DIAGRAM 18

Andel företagare i sysselsatt befolkning 18–64 år, i procent.

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

60 EU-15 avser de 15 länder som var medlemmar i EU före utvidgningen den 1 maj 2004, dvs. Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike.

ningen 18–64 år. Denna statistik visar att andelen inrikes födda företagare är knappt en procentenhet högre än andelen företagare bland utrikes födda. Eftersom andelen sysselsatta bland utrikes födda är lägre än motsvarande andel för inrikes födda, är andelen utrikes födda företagare i befolkningen mindre än motsvarande andel inrikes födda företagare (se diagram 19).

Från 1996 finns det via Integrationsverkets databas Stativ möjlighet att följa upp utvecklingen av andelen företagare bland sysselsatta fram till 2003. Utvecklingen av andelen utrikes födda företagare från 1997 till 2003 följer ungefär samma utveckling som bland inrikes födda företagare. Andelen företagare i båda grupperna verkar följa konjunkturläget på arbetsmarknaden. Mellan 2002 och 2003 ökade dock andelen företagare bland utrikes födda män en aning och minskade något bland inrikes födda manliga och kvinnliga företagare.

Vistelsetiden

Av Statistikkapporten 2004 framgår att det finns ett positivt samband mellan andelen företagare och vistelsetiden i Sverige. Ju längre tid i Sverige, desto större andel företagare. Detta gäller i synnerhet manliga företagare, där sambandet är mer tydligt än för kvinnliga företagare.

Företagande bland nyanlända flyktingar och invandrare

Även om det finns ett positivt samband mellan vistelsetiden och företagande bland utrikes födda, kan man notera en ökning av egenföretagande bland utrikes födda som har varit i Sverige kortare tid än nio år (Stativ, 2003). För dem som har varit i Sverige högst

fyra år har andelen manliga företagare ökat med en procentenhet, medan andelen kvinnliga företagare mer än fördubblats och är högre än bland männen. En anledning till denna ökning kan vara svårigheter för nyanlända att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

TABELL 7

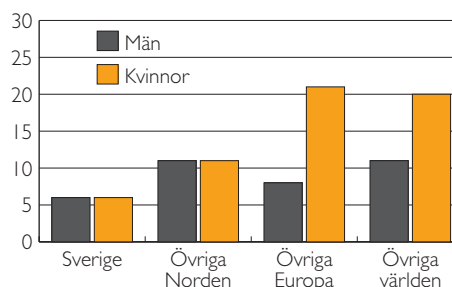
Andel företagare bland sysselsatt utrikes född befolkning som har varit i Sverige 0–4 år 2002 och 2003 fördelat på kön.

	2002	2003
Utrikes födda män	1 446 (6%)	1 615 (7%)
Utrikes födda kvinnor	783 (4%)	1 680 (9%)

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV

DIAGRAM 19

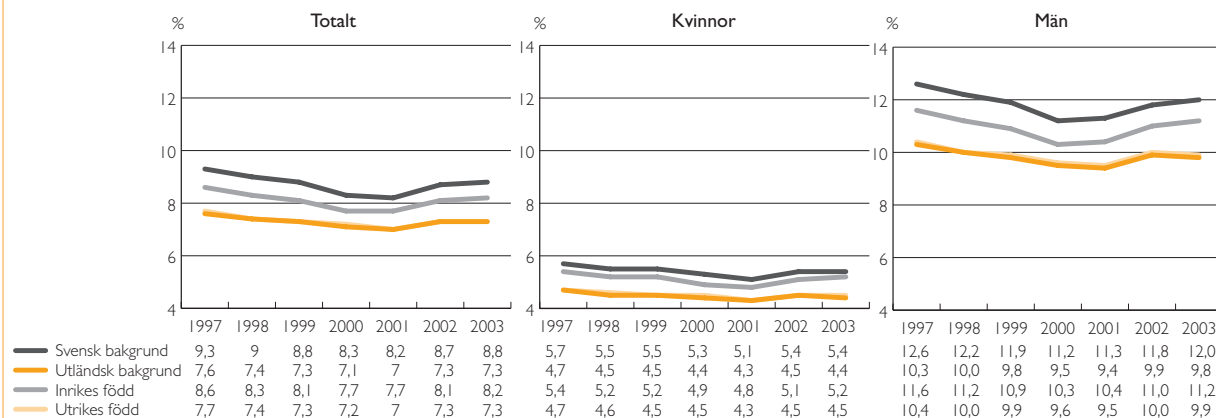
Andel företagare bland befolkningen 18–64 år, i procent, 2003

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

DIAGRAM 20

Andel företagare bland sysselsatta, totalt, kvinnor, män efter bakgrund, 1997–2003, 18–64 år, procent

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

Egenföretagande – en väg till integration eller utanförskap?

Varför startar utrikes födda företag? Är deras företagande endast en konsekvens av arbetslöshet eller är det ett uttryck för individens eget val och därigenom ett tecken på integration på den svenska arbetsmarknaden?

Genomgången av den litteratur och forskning som finns om utrikes föddas företagande visar att bilden är mångtydig. Forskare är inte alls överens om huruvida egenföretagande bland utrikes födda tyder på en ökad integration på den svenska arbetsmarknaden eller om det är en konsekvens av deras begränsade möjligheter att komma in på arbetsmarknaden.

Ingen samsyn om varför företag startas

En undersökning av Stein (2000) visar att det är förhållandevis fler utrikes födda än inrikes födda företagare som har uppgett arbetslöshet som skäl till att starta företag. I studien intervjuas 1 097 företagare i Sverige, däribland 305 utrikes födda. Av dessa har 25 procent uppgett att de startat företag för att de inte kunnat få jobb på annat sätt. För inrikes födda är motsvarande andel 10 procent. Samtidigt visar samma undersökning att en överväldigande majoritet av både inrikes födda och utrikes födda företagare uppger att de startat företag av andra skäl.

Najib (Levin, Najib m.fl., 2001) menar att det saknas belägg för att arbetslösheten är det enda motivet bakom egenföretagande bland utrikes födda. I hans enkätundersökning från 2001 är det endast företagare födda utanför Europa som anger arbetslöshet som främsta motiv till att starta företag. Författaren konstaterar att det bland personer födda i Afrika och Sydamerika finns en hög arbetslöshet men samtidigt ett lågt företagande. Det finns också många företagare bland utrikes födda från Europa, samtidigt som denna grupp har en god ställning på arbetsmarknaden.

Enligt Najib (1999) finns det både strukturella och kulturella skäl, och en kombination av dessa, till att utrikes födda startar företag. De strukturella skälen är bl.a. problem med arbetslöshet, språkhinder, bristande kunskap om utländska utbildningar hos arbetsgivarna och diskriminering. Till de kulturella skälen hör bland annat skillnader i levnadssätt, värderingar och attityder. Najib konstaterar att många utrikes födda kommer från länder där eget småföretagande är mer omfattande än i Sverige. I många fall lyckas de etablera sina verksamheter tack vare hjälp från familjen, långa arbetsdagar och låga inkomstkrav.

Andra forskare, som Ekberg & Hammarstedt (1999), har dock bara funnit ett svagt samband mellan egenföretagandet i de utrikes föddas hemland och sannolikheten att de blir egenföretagare i Sverige, låt vara att forskarna i sin studie reserverat sig för att det finns brister i datakvaliteten. De har också testat hypotesen att arbetslösheten bland utrikes födda ökar benägenheten att starta företag. De konstaterar att det inte finns något entydigt samband mellan hög arbetslöshet och hög andel företagare.

Lägre inkomster för företagare än för anställda

Hjerm (2001) har i stället undersökt utfallet av de utrikes föddas företagande. Han har studerat samtliga registrerade utrikes födda företagare år 1992 och 1998 och jämfört deras inkomster med inkomster för ett storleksmässigt jämförbart stickprov bland utrikes födda som inte är registrerade som företagare. Undersökningen visar att utrikes födda som är företagare har lägre inkomster än utrikes födda som arbetar som anställda. Visserligen har företagaren något högre inkomst jämfört med den grupp utrikes födda som är arbetslösa, men skillnaden är inte så stor som man kan förvänta sig. Mot den bakgrunden har Hjerm ifrågasatt om man bör fortsätta att se de utrikes föddas företagande som en möjlig väg till integration, när det i stället riskerar att leda till ekonomisk marginalisering. Låga inkomster tvingar företagaren till långa arbetsdagar för att över huvud taget få en dräglig inkomst. En ytterligare konsekvens kan då bli att utrikes födda företagare som har så lång arbetstid inte hinner delta på andra områden i samhällslivet och att detta därmed motverkar integrationen.

Hammarstedt (2001) har undersökt hur det går ekonomiskt för de utrikes födda som lämnar företagandet. Han drar slutsatsen att över hälften av dem som var företagare vid 1990-talets början inte längre var kvar som företagare år 1999. Fler utrikes födda företagare slutar än inrikes födda. Vidare har det visat sig att de utrikes födda som blev företagare under 1990-talet hade lägre inkomster från anställning år 1999 än de utrikes födda som inte blev företagare under 1990-talet. Samma förhållande gällde också för de inrikes födda som blev företagare under 1990-talet. Sammantaget pekar resultaten på att utrikes födda företagare har lägre inkomster än inrikes födda företagare och att övergången från företagande till vanlig anställning leder till lägre inkomster för utrikes födda.

Forskningen ger heller inte något entydigt svar på huruvida de utrikes föddas egenföretagande bidrar till ökad integration på den svenska arbetsmarkna-

den och i det svenska samhället. Det finns heller inte någon enkel förklaring till varför utrikes födda blir egna företagare.

Vad säger utrikes födda företagare själva?

I de fall utrikes födda själva kommer till tals, har de nästan uteslutande givit uttryck för en positiv attityd till företagande. Ofta är de mer positivt inställda till företagande och entreprenörskap än vad inrikes födda är. Så visar t.ex. Nuteks attitydundersökningar att utrikes födda män är den grupp som är mest positivt inställd till egenföretagande (se Nutek, 2005b).

Vilka motiv anger då de utrikes födda för att bli företagare?

Brundin m.fl. (2001) har genomfört en studie som bygger på telefonintervjuer med sammanlagt ca 7 300 personer som startat nyföretag år 1994. Dessa personer intervjuades vid tre tillfällen: 1995, 1998 och 2000. De nystartade företagen hade alltså överlevt sina sex första år. Studien visar att arbetslöshet inte är det dominerande skälet till att utrikes födda startar företag. De tre högst rankade skälen till att starta eget bland de tillfrågade var att (i) få arbeta självständigt; (ii) undvika arbetslöshet och (iii) förverkliga sina idéer. De tillade dock att det kan finnas brist på alternativ för utrikes födda på grund av diskriminering på arbetsmarknaden.

Lange (2005) har gjort en enkätstudie som bygger på ett urval om cirka 2700 företag med mindre än 50 anställda och där företagsledaren är född i ett annat land än i Sverige. Resultaten från studien visar att det vanligaste skälet till att bli företagare är viljan att arbeta självständigt. Därefter följer förklaringar som »Jag ville förverkliga mina idéer, »Jag ville tjäna pengar« och »Jag ville skapa något bestående«. De minst vanliga skälen var svårigheter att få anställning, arbetslöshet och att man fick starta eget-bidrag. En del av respondenterna har förvisso tvingats bli företagare på grund av arbetslöshet och svårigheter att få anställning. Men undersökningens huvudresultat tyder inte på att detta har varit den dominerande och starkaste drivkraften bakom deras skäl till att bli företagare.

Vilka skillnader finns mellan utrikes födda och inrikes födda som är företagare?

Mycket av den uppmärksamhet som ägnas åt utrikes föddas företagande, såväl från forskare som från beslutsfattare, tenderar att inriktas på i vilken

utsträckning de utrikes föddas företagande skiljer sig från småföretagande i allmänhet. Resultaten av studier visar emellertid att det finns många likheter mellan utrikes födda företagare och småföretagare. De skillnader som finns är många gånger en fråga om gradskillnader när det gäller t.ex. ålder, kön, benägenheten att starta eget, motiv, bransch m.m.

Attityder till företagande

Enligt Nuteks senaste attitydundersökning om företagande (Nutek, 2005b) anser mer än hälften av de tillfrågade i undersökningen, 57 procent, att de kan tänka sig att bli företagare. Det finns dock stora skillnader mellan olika grupper av befolkningen. Betydligt fler män än kvinnor vill vara företagare och det är fler utrikes födda än personer födda i Sverige som vill vara företagare. Andelen är också något högre bland unga än bland äldre. Den högsta andelen som vill vara företagare finns bland män som är födda utomlands.

Betydelsen av starta-eget-bidraget

Under 70- och 80-talen låg de utrikes föddas företagande på en tämligen modest nivå men det expanderade kraftigt till en rekordnivå under 1994. Enligt Najib (1999) beror denna expansion på att antalet utrikes födda arbetslösa som fick starta eget-bidrag började öka kraftigt. År 1997 fick 41 procent av de utrikes födda som startat nytt företag detta bidrag. De utrikes födda kvinnornas andel var något större eftersom drygt varannan kvinnlig företagare fick bidraget.

År 2001 fick 16 procent av nyföretagarna bidrag till start av näringsverksamhet (tidigare starta eget-bidraget). Bland utrikes födda företagare var andelen högre, 21 procent (SCB m.fl., 2003).

I en undersökning av Hammarstedt (2001) studerades alla arbetssökande som fått starta-eget-bidrag under tre månader år 1996. Majoriteten var män, men andelen kvinnor varierade mellan olika grupper utrikes födda: det var fler kvinnor bland dem som var födda i Östeuropa och fler män i grupper födda i Mellanöstern. I studien gjordes en uppföljning av individerna fram till den dag då starta-eget-bidraget upphörde i början på 2000, eftersom forskaren ville ha svar på frågan: Finns det skillnader i risken att återgå till arbetslöshet mellan utrikes och inrikes födda och mellan olika grupper utrikes födda?

Resultaten visar att risken att återgå till arbetslöshet är högre för utrikes födda från Östeuropa och från länder utanför Europa än för inrikes födda. Risken att återgå till arbetslöshet är högst bland utrikes födda med flyktningbakgrund. Det finns dock inte några

större skillnader i risken att återgå till arbetslöshet mellan män och kvinnor.

Ålder och utbildning

Andelen yngre utrikes födda företagare (18–44 år) är betydligt större än motsvarande grupp bland inrikes födda. Det visar statistik från Stativ 2003. Detta gäller särskilt åldersgruppen 18–24 år, där andelen är nästan dubbelt så stor som för de inrikes födda (se nedan: Unga företagare med utländsk bakgrund). Generellt sett har egenföretagare bland män lägre utbildning än de som är anställda. Detta gäller för både inrikes och utrikes födda. Andelen utrikes födda företagare med eftergymnasial utbildning är dock fem procentenheter högre än bland inrikes födda företagare.

Betydelsen av etniska nätverk

Internationell forskning visar att företagare som tillhör minoritetsgrupper inte utnyttjar statlig finansiering lika mycket som företagare som tillhör majoritetsbefolkningen. I stället litat dessa grupper mer på ekonomiskt stöd från sina egna etniska nätverk (Light, 1972).⁶¹ Light beskriver hur utrikes föddas förmåga att skapa kollektiva skyddsnät kan vara det bästa sättet att bli en framgångsrik företagare. Nätverken kan bildas på flera sätt, genom släktskap, religiös sammanhållning eller via deltagande i föreningar bildade på etnisk grund.

Forskningen kring utrikes föddas företagande i Sverige kommer fram till olika slutsatser när det gäller betydelsen av etniska nätverk för egenföretagande. De flesta forskare är dock eniga om att etniska nätverk är av stor betydelse. Stein (2000) konstaterar att alltför utrikes födda startar egna företag tack vare stor hjälp från familj, släkt och vänner. Studien visar att det finns en signifikant skillnad mellan inrikes och utrikes födda företagare. Enligt studien uppgav 41 procent av utrikes födda företagare att ekonomiskt stöd i form av direktlån från släkt och vänner hade varit en viktig finansieringskälla i startskedet. Bland inrikes födda företagare är motsvarande siffra 14 procent. Vid direktlån från bekanta och släktingar undertecknas ofta inte några reverser eller skuldebrev. Etniska nätverk betyder också trygghet och gemenskap med personer som bott länge i landet och kan fungera som vägvisare och mentorer (Stein, 2000).

Najib (1999) har pekat på att nästan en fjärdedel av utrikes födda företagare har fått lån från släkt och vänner, medan ett fåtal bland övriga företagare har

utnyttjat den möjligheten. Det är alltså tre gånger vanligare bland utrikes födda företagare än bland övriga företagare att låna från släkt och vänner.

Etniska nätverk kan också spela ytterligare en roll för företagandet. Gür (1999) menar t.ex. att utrikes födda företagare anställer personer vars kvalifikationer är lätta att bedöma, dvs. familjemedlemmar, släktingar och vänner. Slutsatsen är därför att entreprenörskapet går hand i hand med de nätverk som utrikes födda företagares etniska kollektiv tillhåller.

I Bevelander m.fl. (1997) har författarna studerat egenföretagandet i storstadsområdena. De hävdar att en bestämd typ av kulturell kommunikativ kompetens, den svenska, tränger undan alla andra kompetenser. Tesen är att vissa utrikes födda gruppers svar på utanförskapet i samhället just är gruppsammanhållningen, dvs. förmågan att samla krafter kring gemensamma ekonomiska och sociala projekt. Detta kan manifesteras sig i form av företagarkerksamhet. Lange (2005) finner dock att utrikes födda anlitar släkt och familjemedlemmar i företaget i mindre utsträckning än inrikes födda företagare. Den vanligaste källan till startkapital är banklån, medan hjälp från släkt eller landsmän bosatta i Sverige har sekundär betydelse.

Småföretagens juridiska form

Najib (1999) framhåller att flertalet företag som har utrikes födda ägare har enskilda firmor som juridisk form, vilken begränsar möjligheterna till risktagande. Ofta saknar de utrikes födda tillräckligt med kapital för att kunna skifta till aktiebolagsform som möjliggör ett högre risktagande. Följaktligen har de utrikes födda därigenom startat sina rörelser i branscher som inte kräver så mycket kapital för initiala investeringar.

Även Lange (2005) har funnit att den vanligaste juridiska formen av företag bland de utrikes födda är enskild firma, samtidigt som andelen med denna juridiska form varierar markant mellan personer från olika ursprungsländer. Den högsta andelen finns bland företagare från Mellanöstern, den lägsta bland dem från Turkiet. Turkiska företagare har den högsta andelen handels- och kommanditbolag. Mer än var tredje tillfrågad från Norden och Estland har aktiebolag, vilket kan jämföras med var tionde av dem från Mellanöstern.

Utrikes föddas val av branscher

Det finns en rad föreställningar om utrikes födda företagare som ofta är missvisande. Det har Nutek pekat på (Nutek, 2001). En vanlig föreställning är

61 Inom forskningen kring utrikes födda företagare citeras ofta Ivan Lights verk »Ethnic Enterprise in America« från 1972 när det gäller betydelsen av etniska nätverk.

att de är lågutbildade och att de framför allt är äldre män som driver en kiosk eller pizzeria. Som framgår av diagram 21 stämmer inte denna bild med verkligheten. Utrikes födda företagare finns representerade inom så gott som samtliga branscher men skillnaderna i frekvensen mellan branscherna är stora.

Diagram 21 visar att för både utrikes och inrikes födda män är andelen företagare störst inom handel och kommunikation. Andelen kvinnliga företagare är däremot störst inom personliga och kulturella tjänster, som omfattar hotell och restaurang samt annan serviceverksamhet.

För både män och kvinnor gäller att utrikes födda företagare är underrepresenterade inom jordbruk, skogbruk och fiske. För män gäller specifikt att utrikes födda företagare är underrepresenterade i byggbranschen liksom inom tillverknings- och återvinningsindustrin. Enligt Nutek (2005a) är tjänstebranschen den snabbaste växande branschen. Fyra av fem företag etableras inom tjänste- och servicesektorn och där är utrikes födda företagare välrepresenterade.

Var företagarna bor kan påverka deras val av bransch. Eftersom utrikes företagare är överrepresenterade i storstadsregionerna (se nedan) är det

naturligt att de ofta återfinns inom tjänste- och servicesektorn, och främst då inom hotell- och restaurangbranschen.

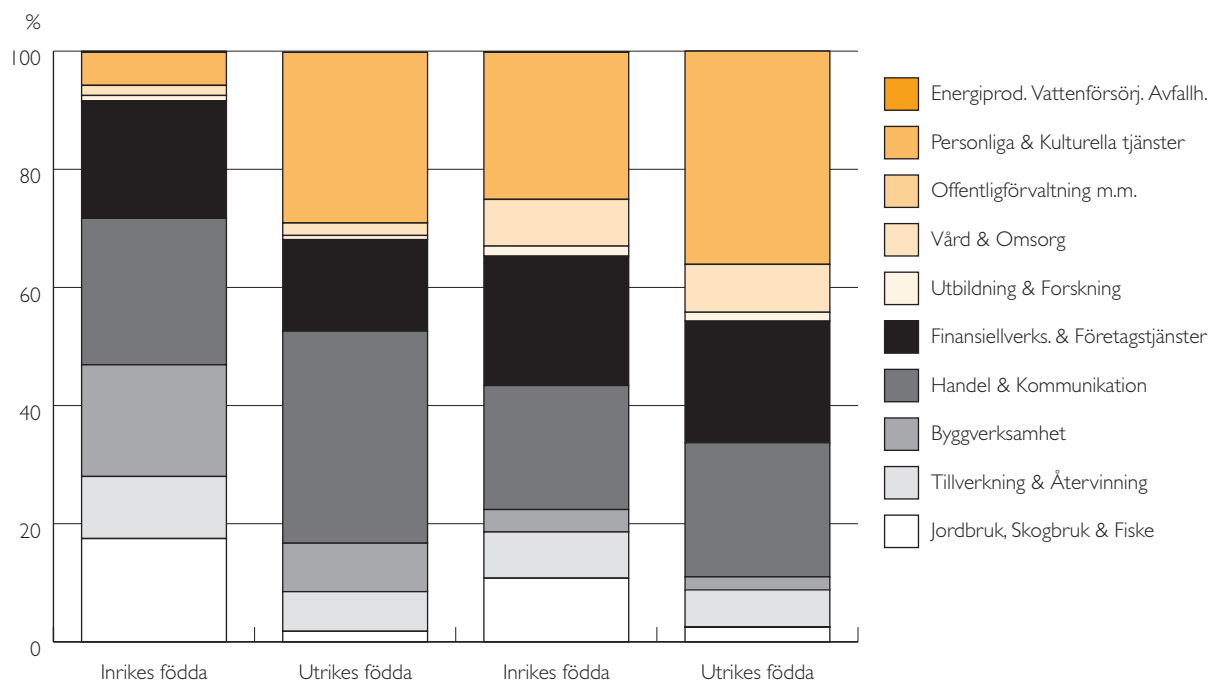
Regionala skillnader

Den förhållandevis största andelen utrikes födda manliga företagare finns i Gotlands län, där 17 procent av sysselsatta är företagare. I Stockholm är motsvarande andel 14 procent, vilket kan jämföras med inrikes födda företagare som är 11 procent. I samtliga storstadsregioner är andelen manliga företagare bland de utrikes födda högre än bland de inrikes födda. I andra län, t.ex. Uppsala, Västernorrlands, Skånes och Dalarnas län, är motsvarande andel bland utrikes födda sysselsatta män 13 procent vardera.

Även bland kvinnor finns den förhållandevis högsta andelen utrikes födda företagare i Gotlands län, där andelen företagare bland utrikes födda kvinnor uppgår till 10 procent och bland inrikes födda till 7 procent. Den näst högsta andelen finns i Jämtlands län med 8 procent utrikes födda kvinnliga företagare, medan andelen för inrikes födda är 4 procent (diagram 22).

DIAGRAM 21

Fördelning på näringsgrenar av utrikes och inrikes födda företagare år 2003, 18–64 år, i procent

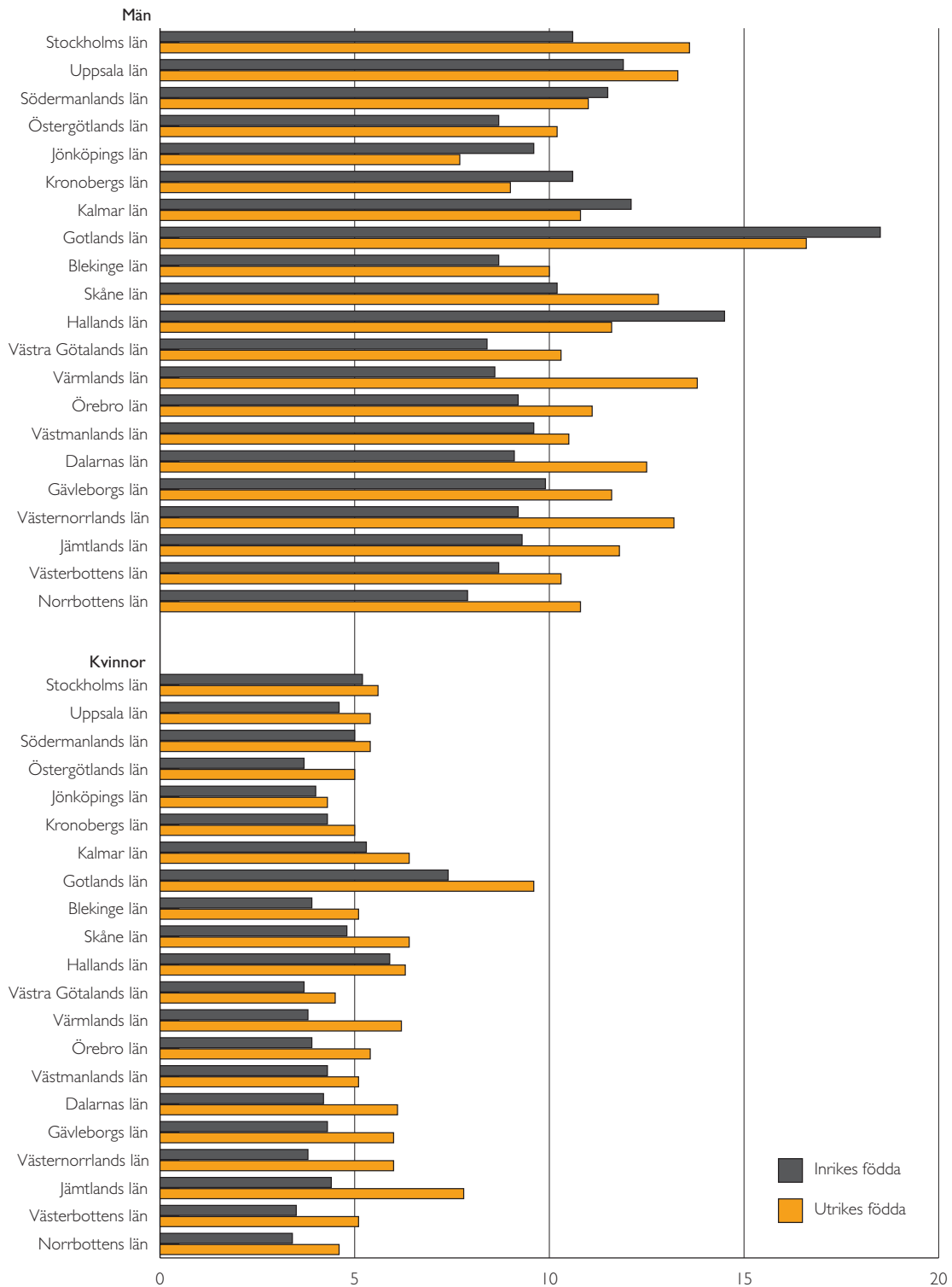

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

DIAGRAM 22

Andel företagare bland sysselsatt befolkning efter kön, bakgrund och arbetsställets belägenhet år 2003, 18–64 år, procent.

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

Företag etableras utanför det egna bostadsområdet

Flera studier från USA visar att det bland minoritetsgrupper finns ett samband mellan koncentrerat boende och entreprenörskap. Egenföretagande bland de utrikes födda är geografiskt koncentrerat till bostadsområden där de är starkt överrepresenterade.

Andersson (2001) framhåller dock att i detta avseende finns det betydande skillnader mellan den amerikanska och svenska arbetsmarknaden. Av Anderssons analys framgår att i Sverige arbetar och bor de utrikes födda företagarna i samma område i mindre utsträckning än vad inrikes födda företagare gör. Utrikes födda företagare, med undantag för personer födda i Iran, är som regel underrepresenterade i de områden där de egna grupperna är numerärt störst. Att en relativt stor andel av utrikes födda företagare bedriver verksamhet i de centrala delarna av storstäderna och inte verksamhetsmässigt är segregerade från andra företagare kan enligt Andersson tolkas som positivt utifrån ett integrationsperspektiv.

Boende och företagande

Stadsplaneringen hör till de utestängande strukturer som gör det svårt för utrikes födda att etablera företag och expandera. Stadens form i sig påverkar det ekonomiska livet (Elmlund, 2005). Miljonprogrammets bostadsområden blev medvetet storskaliga och enfunktionella. Arbete och service hänvisades till särskilda områden. Förändringar i efterhand i stadsplaneringen stöter på många problem (Törnqvist och Birgersson i SOU 1996:151).

Myndigheter och andra organisationer uppstår i stället de få lokaler som finns i stadskärnan i förorterna, hävdar Elmlund, och de vill helst inte ändra på befintliga strukturer. Han hänvisar till intervjuer som är gjorda med utrikes födda företagare i Stockholms förorter. I Stockholm, utanför tullarna, finns det ett antal enklaver eller grannskapsenheter som i regel saknar stadsgator. Detta gäller framför allt miljonprogramsområdena, med Rinkeby som undantag. I Rinkeby är stadsdelen tät, har en antydning till rutnät och har lokaler både vid torget och på andra ställen i området. Därför finns det i Rinkeby en mängd butiker och företag som ägs av utrikes födda (Elmlund, 2005).

Storföretagen lyser med sin frånvaro i förorterna. Najib (i SOU 1996:151) konstaterar att områden med en koncentration av flyktingar och nyanlända invandrare i regel har färre affärer och affärer med sämre kvalitet än andra förorter.

Utrikes födda bor till största delen i storstäder-

nas förorter, där det vanligtvis är ont om lokaler och bebyggda gator. Att utrikes födda i Sverige i större utsträckning än utrikes födda i USA startar företag i innerstaden medan de själva bor i förorterna (se Andersson ovan) kan bero på stadsplaneringen av förorterna som saknar de nödvändiga förutsättningarna för egenföretagande, t.ex. lokaler och bebyggda gator.

Hinder för tillväxt

Flera kvalitativa undersökningar (senast Langes, 2005) om utrikes födda företagare visar att dessa skulle vilja expandera sin verksamhet men att det samtidigt finns hinder för expansionen i form av t.ex. subjektiv upplevelse av diskriminering. Upplevelsen av diskriminering bottnar t.ex. i begränsad tillgång till lån och externt ägarkapital. Den grundar sig på missgynnande regler och riktlinjer (jämför med kapitlet Boende, avsnittet Diskriminering och sortering på bostadsmarknaden) som hårdast drabbar dem som inte har varit länge i Sverige och inte alltid kan få sin ekonomiska historik bekräftad hos banker och andra kreditgivare (Levin och Weström, 2001).

Utrikes föddas speciella svårigheter när det gäller finansiering kan också bero på att marknadsaktörerna anser att små lån till nystartade eller befintliga mindre företag inte är tillräckligt lönsamma. Det hävdar författarna i SOU 1999:49. Frågan är då i vilken omfattning den upplevda diskrimineringen på finansmarknaden begränsar och påverkar utrikes födda företagares tillgång till ekonomiska och sociala resurser och därmed möjlighet till att expandera och anställa fler medarbetare.

Enligt Nutek (2001) möter utrikes födda företagare samma typ av hinder för tillväxt som övriga företagare. Det spelar således inte någon större roll om ett företag leds av en inrikes eller utrikes född person när det gäller företagarens syn på hinder för tillväxt. Skillnaden är att hindren upplevs starkare bland utrikes födda. Skillnaderna är störst när det gäller synen på tillgången till kreditmöjligheter, myndighetsregler samt rättvisa konkurrensvillkor, jämför tabell 8. Dessa skillnader har fått som konsekvens att det finns vissa branschmässiga skillnader mellan utrikes födda företagare och övriga företagare. Utrikes födda är överrepresenterade inom branscher där det är svårare att få bankkrediter och/eller på grund av att många utrikes födda startar företag när de är arbetslösa.

Tabell 8 visar omfattningen av olika slag av hinder för tillväxt som nystartade företag (1997 respektive 1999) upplevde under sina första tre verksamhetsår efter star-

ten. Som framgår uppger både utrikes och inrikes födda företagsledare att begränsad efterfrågan, bristande lönsamhet, konkurrensen i branschen och myndighetsregler är de faktorer som främst hämmar tillväxten i företaget. Men av tabellen framgår också att de utrikes födda företagsledarna generellt upplever hindren för expansion som något större än de inrikes födda företagsledarna. Det gäller särskilt konkurrenssituationen i branschen och begränsade kreditmöjligheter.

Observationerna i tabell 8 stämmer till stora delar med de resultat som redovisas i Langes (2005) undersökning. Studien visar att ju längre bort från Sverige som ursprungslandet ligger, desto större är risken att en person upplever att han eller hon utsätts för negativ behandling. Utrikes födda företagare upplever att de acceptera av majoritetsbefolkningen endast i vissa branscher. Det hävdar var tredje utrikes född företagare som tillfrågades i undersökningen. De har svarat »stämmer helt« på påståendet att de är accepterade bara i vissa branscher av inrikes födda, medan 48 procent har svarat »stämmer delvis«. Ungefär det samma gäller för påståendet att den offentliga sektorn föredrar att upphandla varor och tjänster från svenskägda företag. Vidare anser drygt 40 procent att svenska myndigheter helt saknar en positiv och hjälpsam inställning till dem. Dessutom uppger en stor andel av de utrikes födda företagarna att de ofta får ett negativt bemötande från hyresvärdar och försäkringsbolag.

Det största upplevda problemet bland utomeuropiska företagare är dock företagsfinansieringen, dvs. tillgång till kreditmöjligheter och externt ägarkapital. Drygt 40 procent av de utrikes födda anser att möjligheterna till krediter och lån är dåliga, medan motsvarande uppfattning framförs av 14 procent bland de inrikes födda företagarna. Detta bekräftas också av att andelen företagare som sökt men inte fått krediter eller lån är flera gånger högre bland de utrikes födda än bland de inrikes födda företagarna.

Utrikes födda företagares inkomster

Andersson och Wadensjö har undersökt inkomsterna för egenföretagare år 1999. Författarna konstaterar att inkomsterna för inrikes födda företagare är högre än för utrikes födda. Medianen för inrikes födda företagares inkomster år 1999 uppgick till 102 807 kr i jämförelse med 73 772 för utrikes födda företagare. Det fanns betydande skillnader på inkomsterna i gruppen utrikes födda företagare beroende på ursprungsländerna.

TABELL 8

Andel företag i procent som upplever olika hinder som ganska eller mycket stora.

Typ av hinder	Utländsk härkomst	Svensk härkomst
Begränsningar i marknadens efterfrågan	47	43
Begränsningar i företagets lönsamhet	42	36
Konkurrensen i branschen	43	34
Myndighetsregler, tillståndskrav o dyl	37	32
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	31	29
Begränsad tillgång till nytt, externt ägarkapital	29	22
Begränsad tillgång till lån	24	14
Begränsningar i IT-infrastrukturen (bredband m m)	10	10
Begränsningar i företagets ledningskompetens	7	7

KÄLLA: Nuteks bearbetning av data från ITPS

När hänsyn togs till eventuella skillnader i olika individkaraktäristiska som kunde förklara skillnaderna i inkomsterna såsom ålder, utbildning, kön, civilstånd och födelseland och bostadsort blev resultaten av regressionerna de förväntade, menar författarna. Kvinnliga företagare hade lägre inkomster än manliga och utrikes födda än inrikes födda. Företagare som bodde i Stockholm hade högre inkomster än företagare på andra ställen i landet. Även företagare födda i Sverige till en eller två utrikes födda föräldrar hade lägre inkomst än inrikes födda företagare (Andersson och Wadensjö, 2003).

Langes enkätundersökning bland ett urval av utrikes födda småföretagare visar att ungefär var tredje företagare tycker att de klarar sig bra eller mycket bra på inkomsterna från företaget. Ungefär lika många anser att lönsamheten är dålig och att de knappt, eller nästan inte alls, klarar sig på inkomsterna. Nästan hälften av samtliga tillfrågade företagare hade en deklarerad årsinkomst på 120 000 kronor eller lägre för år 2001 (Lange, 2005).

Konkurser bland utrikes föddas företag

Alltfler företag som startats av utrikes födda överlever tre år efter starten och ligger nu på samma nivå som andra företag, 59 procent (Nutek, 2006). Det visar den senaste uppföljning som Nutek har gjort på företag

som startades 1999. Vi vet inte om detta är en tillfällig trend eller om den kommer att bli bestående.

I genomsnitt var 55 procent av de företag som startades i Sverige år 1998 fortfarande aktiva efter tre års verksamhet. Av företag som startats av kvinnor var motsvarande siffra 50 procent och bland företagare med utländsk bakgrund 48 procent. Det framgår av Nuteks uppföljning från 2003. Det finns ett samband mellan branschutvecklingen och överlevnadsgraden. I stabila branscher, t.ex. byggbranschen, och expansiva branscher, t.ex. företagstjänster och finansiell verksamhet, är överlevnadsgraden hög, medan kategorin handel, hotell och restaurang uppvisar en kraftig minskning i nyföretagande som hänger samman med en låg överlevnadsgrad. Utrikes födda företagare är välrepresenterade i de expansiva branscherna men även inom handel. Detta kan delvis förklara varför överlevnadsgraden är lägre bland utrikes föddas företag (Nutek, 2005a).

Tegnemo (2003) har undersökt småföretagskonkurser under 1990-talet för att se om det finns skillnader mellan inrikes födda företagare och utrikes födda företagare. Underlaget bestod av totalt 200 konkursakter. Studien visar att företagen fick ekonomiska problem av samma orsaker, vare sig de drevs av inrikes eller utrikes födda. Resultaten ger inte heller stöd för att utrikes födda företagare diskrimineras. Det svenska regelverket har således inte utgjort större hinder för utrikes födda företagare än för övriga företagare. Enligt denna studie tycks utrikes födda företagare heller inte ha haft sämre förutsättningar än övriga då de startade egen verksamhet. Resultaten ger inte stöd för att de diskriminerats finansiellt under pågående verksamhet. Företag ledda av inrikes födda och utrikes födda hade krediter från banker och andra kreditgivare i samma utsträckning. En viktig faktor som däremot bidragit till konkurserna var att företagarna saknade tillräckligt företagskunnande. Några generella skillnader finns inte mellan grupperna.

En mer detaljerad granskning av olika grupper bland de utrikes födda visade dock att utrikes födda av utomeuropeisk härkomst hade stött på större svårigheter än övriga. Detta skulle enligt Tegnemo å ena sidan kunna tyda på att det har förekommit så kallad oavsiktlig institutionaliserad diskriminering av de utomeuropeiska utrikes födda (se Boendekapitlet, avsnittet Missgynnande regler). Å andra sidan har de utomeuropeiska födda företagarna startat sina verksamheter en kortare tid efter invandringen till Sverige än övriga utrikes födda. De kan därför antas ha haft sämre kännedom om gällande regler än övriga utrikes födda företagare.

Unga företagare med utländsk bakgrund

De ungas entreprenörskap står i dag högt på dagordningen och under de senaste åren har denna fråga aktualiserats inom skolan och på arbetsmarknaden. En stor satsning på entreprenörskap görs inom utbildningen för att påverka ungdomarnas attityder till egenföretagande.

Räknat i antal studier är dock forskningen på området hittills mycket begränsad och merparten av de undersökningar som har genomförts har kartlagt ungdomars attityder till eget företagande.

Enligt Nutek är ungefär 4 procent av alla ungdomar mellan 18–30 år egna företagare.

Av diagram 23 framgår att andelen unga egenföretagare med utländsk bakgrund är nästan dubbelt så hög som andelen unga företagare med svensk bakgrund. Skillnaderna i andelen företagare varierar dock beroende på födelseland.

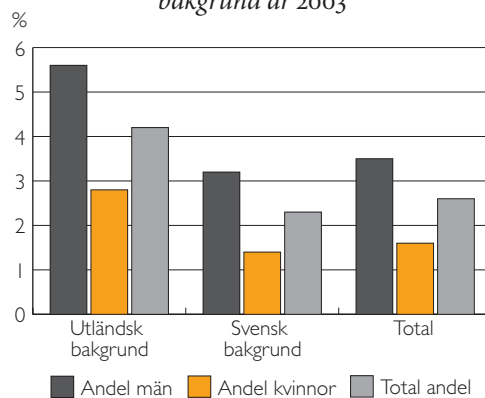
Villkor och strategier för unga företagare

Hur ser unga företagare på sina villkor, motiv till egenföretagande, hinder och möjligheter? Det har undersökts av Lundqvist (2006). Lundqvist har intervjuat 18 unga företagare med utländsk bakgrund (18–30 år), 4 kvinnor och 14 män, verksamma i Stockholms län.

Studien visar att de unga företagarna beskriver en företagare, inklusive sig själva, med termer som »fri«, »oberoende«, »orädd«, »ambitiös«, »kreativ«, »gott självförtroende« och »ansvarsfull«. Detta kan tolkas som att de identifierar sig som företagare eller i varje

DIAGRAM 23

Andel företagare av den sysselsatta befolkningen i åldersgruppen 18–30 år uppdelat på kön och bakgrund år 2003

KÄLLA: Integrationsverkets databas STATIV.

fall ser sådana karakteristika som en del av sin självbild. Att bli egenföretagare är en ambition som de har eller säger sig ha haft inför framtiden. Men de hävdar att det är omständigheterna som har gjort att de har blivit just företagare.

Levebrödsföretagare eller entreprenörer

Studien pekar dessutom på att kategoriseringen av företagande som levebrödsföretagande och entreprenörskap måste nyanseras och att dessa unga företagare tycks falla utanför ramarna för sådana kategoriseringar. De unga företagarna i studien låter sig inte inringas av termer som »entreprenör« eller »levebrödsföretagare«. De har en drivkraft och stark motivation för företagande, trots att majoriteten av dem startat företag på grund av att de var arbetslösa.

Unga företagares villkor

En del av de unga företagarna har känt sig besvikna på arbetsförmedlingen och de bidragssystem som finns för företagare. Vidare har de varit besvikna på banker och andra finansieringsinstitut för att de som unga företagare inte ansetts vara kreditvärdiga och betrodda.

De intervjuade unga företagarnas starkaste resurs är deras egen motivation och det stöd som de får från sina familjer, ekonomiskt, kunskapsmässigt och moraliskt. Många av de unga företagarna i studien har familjemedlemmar som också är företagare. Föräldrarna fungerar i de flesta fall som förebilder och förmedlar inspiration, erfarenheter och kunskaper som inverkar positivt på ungdomarnas eget val att bli företagare.

Några av de unga företagarna inom hotell- och restaurangbranschen är kritiska till att ungdomar ur den egna etniska gruppen hamnar i samma bransch som föräldrarna. Eget företagande som ett skydds nät och ett reservalternativ är således inte något odelat positivt i sådana fall. Det är inte företagandet i sig som de är kritiska till, utan det faktum att företagandet inom just denna specifika bransch ofta reproduceras mellan generationer och på så sätt begränsar ungdomarnas handlingsutrymme och valfrihet.

I intervjuerna med de unga företagarna är det ingen som uttryckligen säger att han eller hon har påverkats särskilt av den positiva diskursen som finns om entreprenörskap och företagande i Sverige. Det verkar också som om de generella insatser som från statligt håll har lagts på utbildningssystemet inte har haft någon reell inverkan på ungdomarna. De viktigaste faktorerna för de ungas val att bli företagare har visat sig vara de faktiska och praktiska förutsättningarna för företagande, och då särskilt för föräldragene-

rationens företagande, när det gäller villkor för svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, resurser, finansieringsmöjligheter, möjlighet till branschspridning m.m.

Vilja att expandera nationellt och internationellt

Närmare hälften av de unga företagarna säger att de vill expandera sina verksamheter, t.o.m. förbi Sveriges gränser till en internationell marknad. Lundqvist menar att det i stor utsträckning rör sig om tankar på etablering och affärskontakter i de länder som de intervjuade är födda i eller de länder som deras föräldrar är födda i, men även andra länder. Lundqvist menar att de unga företagarnas marknadskontakter och kompetenser som sträcker sig bortom den svenska marknaden måste ses som en viktig form av socialt och kulturellt kapital och som en möjlighet inte bara för företagarna själva utan även för Sverige att ta till vara.

Ålder och utländsk bakgrund

– faktorer av betydelse

Enligt Lundqvist är det framför allt två aspekter som har haft betydelse för de unga företagarnas villkor och strategier: etnicitet och ålder. Etnicitet och etnisk bakgrund tycks vara en aspekt som på olika sätt är viktig i ungdomarnas företagande både utifrån omgivningens uppfattning och kategoriseringsprocesser »invandrarföretagare«, och i relation till deras svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och till diskrimineringsmekanismer. Skillnader i sociala och ekonomiska resurser, förutsättningar samt strukturella villkor har också haft betydelse. Åldersaspekten har betydelse för de unga företagarna, exempelvis när det gäller finansieringsmöjligheter, arbetsmarknads-etableringar samt vad de unga företagarna anger för fördelar respektive nackdelar med företagandet.

Övergång från utbildningssystemet till arbetsmarknaden

I Behtoui (2006) studeras ungdomar med utländsk bakgrund i det svenska utbildningssystemet och på den svenska arbetsmarknaden med syftet att undersöka övergången från utbildning till arbetsmarknaden. Författaren har följt upp samtliga cirka 85 000 ungdomar som är födda mellan 1969 och 1973 och som avslutat gymnasiet 1990. Av dessa ungdomar är cirka 2 900, eller 3,4 procent, registrerade som företagare år 2002.

Undersökningen visar att sannolikheten att bli företagare ökar kraftigt när individens föräldrar är eller har varit företagare. Barn till infödda företagare följer

dock oftare i sina föräldrars fotspår och blir företagare än vad barn till utomeuropeiska företagare gör. De senare blir företagare av andra skäl, t.ex. för att undvika arbetslöshet. Dessutom har unga företagare med utomeuropeiska föräldrar i snitt 20 procent lägre inkomst än företagare med inrikes födda föräldrar.

Av samtliga företagare är 61 procent enmansföretagare. För enmansföretagare är arbetsinkomsten i genomsnitt 68 procent lägre än för övriga företagare. För ungdomar med föräldrar födda utanför Europa är arbetsinkomsten 19 procent lägre än för barn till inrikes födda inom gruppen enmansföretagare. Sannolikheten att bli ensamföretagare för barn till föräldrar födda utanför Europa är 40 procent högre och ännu större för dem som inte har varit sysselsatta de senaste tre åren före starten.

Generella eller särskilda åtgärder?

I debatten om utrikes födda företagare hörs ibland påståendet att generella insatser för företagande är minst lika viktiga som riktade insatser till särskilda grupper på arbetsmarknaden. Gür (1999) argumenterar för att man i första hand bör öka de enskilda hushållens och de enskilda företagens förmåga till kapitalbildning, om utrikes föddas möjligheter på kreditmarknaden ska öka. Stein (2000) konstaterar att svenska regelverk i många fall skapar svårigheter för företagande bland utrikes födda. Det kan kräva politiska lösningar, men inte särbehandling. I stället bör man eftersträva få och enkla regler som gynnar alla, oavsett etnisk bakgrund.

Skatteverket (2004) har kartlagt de utrikes föddas företag med syftet att undersöka om dessa företagare möter specifika hinder och svårigheter i kontakten med Skatteverket. Rapportens slutsats är att utrikes födda företagare behöver mer hjälp i starten än andra företagare. Skatteverket behöver i större utsträckning nå utrikes födda företagare för att förmedla information och minska rädslan för myndigheten. Detta kan åstadkommas genom att Skatteverket tidigt besöker företagarna ute i deras verksamheter. På så sätt kan man snabbt få kunskap om den bedrivna verksamheten.

Egenföretagande i internationellt perspektiv

Andelen företagare i Sverige är låg i förhållande till övriga EU-länder. Enligt Nutek är andelen företagare bland sysselsatta fem procentenheter lägre än EU-genomsnittet. Andelen kvinnliga företagare i Sverige

är näst lägst inom EU (Nutek, 2005a). Till följd av olikheter i definitioner på företag, »invandrare« och »minoriteter« samt i beräkningsmetoder är det svårt att jämföra företagande över huvud taget i de olika länderna och ännu svårare att jämföra utrikes föddas företagande.

Integrationsverket har ändå valt att i detta avsnitt ge en bild av situationen för utrikes födda företagare i elva länder utifrån antologin *Immigrant Entrepreneurs – Venturing Abroad In The Age of Globalization* från 2003. Redaktörer och medskribenter är Robert Kloosterman och Jan Rath. Antologin ger i avsnittet »Introduction« en översikt över invandrarföretagande i elva länder: Nordamerika, Europa (åtta länder), Australien och Sydafrika, som vi sammanfattar här nedan med något exempel från Nederländerna och Storbritannien. Antologin fokuserar på invandrargrupper som kommer från mindre utvecklade ekonomier, dvs. länder som inte är medlemmar i OECD.

Syftet med detta avsnitt är att se vilka likheterna och skillnaderna bland utrikes föddas företagande i olika länder är och lyfta fram eventuella lärdomar från arbetet med att främja egenföretagande bland utrikes födda i Sverige⁶².

Invandrarföretagare har många viktiga funktioner

Invandrare i Europa betraktades länge som lågkvalificerad arbetskraft som tog de jobb som befolkningen i de europeiska länderna inte ville ha. Det är först under de senaste åren som invandrare som startar sina egna företag har uppmärksammats. Invandrarföretagare i dessa länder får, i likhet med andra företagare, en annan roll än yrkesarbetande invandrare. Genom att starta eget företag skapar dessa personer sina egna jobb. På det sättet kan de undvika en del av de barriärer som arbetssökande invandrare stöter på, t.ex. avsaknaden av efterfrågad kompetens, bristande tillgång till sådana sociala nätverk som ger dem information om lediga platser och diskriminering från arbetsgivares sida. Däremot kan de fortfarande träffa på andra svårigheter och barriärer, t.ex. diskriminering från finansiärens sida. Invandrarföretagarna kan också bidra till att öka det sociala kapitalet hos olika invandrargrupper. På grund av deras kontakter med leverantörer och kunder kan de utgöra en bro till andra nätverk utanför det egna som säkert underlättar deras rörlighet uppåt på samhällsstegen.

62 I sammanfattningen används termen »invandrarföretagande och -företagare« som en översättning för »immigrant entrepreneurship«, »immigrant entrepreneurs« och »self-employment among immigrants«.

Invandrarföretagare skiljer sig inte bara från arbets-sökande invandrare utan också från inhemska företa-gare. De sysslar med varor som den inhemska företa-garen inte vill eller inte har möjlighet att syssla med. De har kunskap om vilka behov som marknaden har av varor från utlandet. I och med att invandrarföretagare introducerar nya varor och nya affärsmetoder kan de också betraktas som innovatörer. De breddar ju utbudet av varor och tjänster.

Som ägare av lokala affärer gör invandrarföretagare en insats för välbefindandet och säkerheten i bostadsom-rådet och i gatulivet. Deras butiker är ofta mötesplat-ser för lokala sociala nätverk. I vissa fall konkurrerar de med sina speciella kunskaper, kunskaper som sak-nas i värdlandet. Dessutom är de beredda att jobba långa arbetsdagar och använda sitt sociala kapital och nätverk för att minska produktions- och transak-tionskostnaderna.

Ökad forskning – få jämförelsestudier

Under de tre senaste decennierna har invandrarföretagande blivit ett växande forskningsområde. Ändå har det gjorts få jämförande studier av olika län-der och det beror på bristande jämförelsestatistik. Hur man definierar invandrare eller etniska grup-per skiljer sig från land till land, även inom Europa. En invandrargrupp med samma bakgrund som bor i olika länder sorteras där i statistiken in under olika kategorier.

Olika perspektiv på invandrarföretagande

Forskare har utgått från olika perspektiv. En del fors-kare tycker att för att man ska kunna förstå etniska entreprenörsstrategier bör de kulturell-etniska fak-torerna kombineras med de politisk-ekonomiska. Andra vill fokusera på invandrarföretagarna själva och menar att invandrarföretagande är en produkt av mobilisering och en kombination av olika resurser.

Det har gjorts försök att beskriva invandrarföretagande ur ett strukturellt perspektiv. Forskarna har pekat på att invandrare tvingas till att starta egna företag av att de har svårt att hitta ett arbete som motsvarar deras kompetens, intresse och ambition. Detta perspektiv har alltid varit populärt i Storbri-tannien. Forskningen där baseras på ett politisk-eko-nomiskt perspektiv som betonar samtida strukturell förändringars negativa effekter på invandrarnas eget företagande.

Redaktörerna till antologin tar även upp ett annat perspektiv som har fått genomslag, nämligen »mixed embeddedness«. Detta perspektiv innebär ett samspel mellan sociala, ekonomiska och institutionella fak-

torer och hur dessa påverkar individen. Perspektivet tar hänsyn till vad som kännetecknar invandrarföretagande, till gynnsamma och hindrande strukturer. Detta perspektiv, menar författarna, är nödvändigt för att över huvud taget kunna beskriva invandrarföretagare i olika nationella kontexter.

Hur påverkar regelverken egenföretagande?

Olika nationella institutionella ramverk leder till olika gynnsamma strukturer för egenföretagande. Det nationella ramverket påverkar hur tjänster i sam-hället tillhandahålls och fördelas av marknaden, den offentliga sektorn eller inom familjen. Att den offentliga sektorn i ett land ansvarar för en hel del lågkost-nadstjänster kan hämma etableringen av små företag i det landet, till skillnad från länder där marknaden tar hand om sådana tjänster. I länder med relativt hög minimilön blir det heller inte lönsamt för marknaden att stå för arbetskraftsintensiva, lågt värderade tjänster.

I Storbritannien har andelen företagare bland asia-ter och kineser sedan 1980-talet varit högre än bland infödda engelsmän och ökar fortfarande. Detta kan förklaras med det politisk-institutionella systemet, dvs. ju mer ekonomisk avreglering, desto mer gynnsamma möjligheter. Därför är villkoren för egenföretagande bättre i Storbritannien än i andra europeiska länder. Samtidigt har omstruktureringen av industrin i Storbritannien försämrat invandrarnas möjligheter på arbetsmarknaden. En konsekvens av detta är att det nästan har blivit en överetablering av invandrar-företagare i vissa branscher, där det finns många säl-jare som jagar alldeles för få kunder.

I Nederländerna var egenföretagandet tidigare omgärdat av många regler och restriktioner och företagarna var tvungna att uppfylla vissa kvalifikationer och ha olika betyg. Många av dessa regler har avskaf-fats. I kombination med skattelättnader har denna omstrukturering av den nederländska ekonomin skapat ett utomordentligt gynnsamt klimat för företagande. Avreglering inom personalrekruteringsbran-schen har t.ex. lett till en ökning av antalet personal-rekruteringsföretag bland invandrare, i synnerhet i Haag.

De kvalitativa aspekterna minst lika viktiga som de kvantitativa

Det finns ett stort behov av att skilja mellan den kvantitativa och den kvalitativa aspekten av egenföretagande bland invandrare. Andelen företagare bland invandrare säger inte så mycket om hur väl det går för dessa företag. Expansionen av invandrarföretag har skett inom smala, försvinnande, arbetskraftsin-

tensiva sektorer. Överlevnaden hänger samman med att ägarna och de anställda arbetar hårt och att man accepterar en låg avkastning. Trots det faktum att Storbritannien tillhandahåller bra villkor för egenföretagande finns det, menar författarna, tillräckligt med indirekta och osynliga, diskriminerande barriärer som begränsar egenföretagandet.

Slutsatser och policydiskussion

Frågan om utrikes föddas egenföretagande är ett tecken på företagsamhet bland utrikes födda eller en konsekvens av deras svårigheter på arbetsmarknaden är omdiskuterat. Av den forskning som finns är det inte möjligt att ge något entydigt svar på om utrikes födda tvingas starta eget företag på grund av diskriminering och utestängning från arbetsmarknaden eller om det beror på andra drivkrafter. Utrikes födda företagare är inte heller någon homogen grupp. Skillnaderna i egenföretagande mellan olika grupper utrikes födda är stora. Däremot kan vi konstatera att en del utrikes födda väljer att starta eget oavsett om det direkta motivet är arbetslöshet eller inte.

Tidigare forskning om utrikes föddas företagande har visat att det finns skillnader mellan deras egenföretagande och inrikes föddas företagande. De har lägre inkomster, arbetar längre dagar, har sämre möjligheter till finansiering och lokaler och deras företags överlevnadsgrad är lägre.

Nuteks senaste uppföljning av företag som startades 1999 visar dock att utrikes föddas företag har samma överlevnadsgrad som andra företag tre år efter starten.

Frågan är vilka de faktorer är som påverkat resultaten för utrikes födda företagare till skillnad från inrikes födda företagare? En del undersökningar ger några förklaringar: Dels beror det på utrikes föddas svaga ställning på arbetsmarknaden, dvs. den höga arbetslösheten som råder bland utrikes födda. Utgångspunkten för utrikes födda att starta eget är inte alltid fördelaktig (från arbetslöshet). Dels beror det på de specifika skillnaderna i villkoren för utrikes och inrikes födda företagare. Utrikes födda företagare upplever diskriminering till skillnad från inrikes födda företagare när det gäller deras möjligheter att hyra lokaler, företagsfinansieringen samt bemötandet från hyresvärdar och försäkringsbolag.

Andra förklaringar som ges är de utrikes föddas bristande kunskaper i svenska och rådande lagar och förordningar som omgärdar företagandet i Sverige.

Behövs det särskilda åtgärder?

Att främja entreprenörskap är ett prioriterat område både inom Sverige och inom EU, inte minst främjandet av företagande bland olika grupper, däribland utrikes födda. I och med att småföretag tillskrivs en stor betydelse för fortsatt tillväxt i svensk ekonomi ökar vikten av att skapa goda förutsättningar och undanröja hinder för företagare i allmänhet, och för utrikes födda företagare i synnerhet, eftersom arbetslösheten bland utrikes födda generellt sett är betydligt större än bland inrikes födda.

Småföretag står för en allt större del av sysselsättningen och tillväxten i svensk ekonomi (Nutek, 2003). Därför kan framgångsrikt företagande bland utrikes födda utgöra en viktig och växande del av den svenska ekonomin. Andelen utrikes födda företagare och företagare med utländsk bakgrund har vuxit under de senaste tjugo åren (SOU 1999:49). Den potential som finns hos utrikes födda att starta eget företag bör tas till vara. Många utrikes födda kommer från länder med starka företagarditioner och har värdefulla språkkunskaper och internationella kontakter (Najib, 1999 med fl.).

Utrikes födda företagares främsta tillgångar är den egna förmågan och de egna informella nätverken inom vilka de kan få värdefull information och mobilisera olika former av resurser (ekonomiska, personella m.m.). Utrikes födda och deras barn som väljer att försörja sig genom att producera varor och tjänster för andra, dvs. starta egna företag, förtjänar att få lika möjligheter och villkor som andra företagare i Sverige. Generella insatser som regeringen föreslår för småföretagare och enmansföretag kommer självfallet att gynna även utrikes födda företagare.

Eftersom forskningen visar att utrikes födda företagare har särskilda svårigheter jämfört med inrikes födda företagare, i synnerhet vissa utomeuropeiska företagare, kan det behövas riktade insatser för att underlätta denna gruppens företagande och skapar likvärdiga villkor.

Strategier bör utvecklas för att komma åt den diskriminering som drabbar särskilt utrikes födda egenföretagare. Målsättningen måste vara att skapa lika möjligheter och villkor för alla individer, oavsett etnisk bakgrund, när det gäller att starta eget.

All rådgivning om entreprenörskap och nyföretagande respektive företagsutveckling bör anpassas till klienternas olika förutsättningar, villkor och behov.

Statistiken visar att det har skett en ökning i andelen utrikes födda företagare bland sysselsatta som har varit i Sverige kortare tid än nio år mellan åren 2002 och 2003. Bland dem som inte har varit i Sverige

längre än fyra år har andelen företagare också ökat, i synnerhet bland kvinnorna där andelen företagare mer än fördubblats på ett år.

Nyanlända flyktingars och invandrades intresse att starta företag bör tas till vara. Kommuner och arbetsförmedlingar bör fånga upp sådana personer som har goda affärsidéer och förutsättningar att starta eget redan under introduktionstiden och inte vänta tills de blir arbetslösa och kanske tvingas att starta eget.

Redan under introduktionstiden bör de nyanlända som visar intresse för att starta eget fångas upp och erbjudas svenska för företagare i stället för den traditionella svenskundervisningen. De kan få lära sig svenska snabbt för att de är motiverade och dessutom får de lära sig om systemet kring egenföretagande och de yrkestermer som används i sammanhanget.

Forskningsansatser behövs

En stor del av den aktuella forskningen om utrikes föddas företagande är problemorienterad. Det vore bra om forskningen byter fokus ibland, från att koncentrera sig på problemen till att se företagandet som en ekonomisk möjlighet för den enskilde och för samhället. Ett framgångsrikt företagande bland utrikes födda är en ekonomisk tillgång för den enskilde och för den allmänna ekonomiska tillväxten i landet. Utrikes födda behöver faktiskt få höra från forskare och politiker att det är helt legitimt att försöka starta eget om de tror att de har förutsättningar för det och att det även är tillåtet att misslyckas.

Forskning behövs om

- vilken betydelse utrikes föddas företagande har för den ekonomiska tillväxten i Sverige och vilka andra värden deras företagande kan föra med sig, t.ex. när det gäller boendemiljö och globalisering av marknaden,
- vilka faktorer som underlättar företagande bland de utrikes födda,
- vilka faktorer som är avgörande för att utrikes födda ska lyckas med sitt företagande,
- nätverkets betydelse för företagare i allmänhet och för utrikes födda företagare i synnerhet. Fokus bör inte endast vara på släkt och vänner utan på nationella och internationella nätverk som kan bestå av t.ex. kontakter med producenter, leverantörer och underleverantörer,
- vilken objektiv omfattning har diskrimineringen och i vilken omfattning begränsar bristen på ekonomiska och sociala resurser utrikes föddas företags kapacitet att växa och anställa fler medarbetare.

Av antologin om utrikes föddas företagande i OECD-länderna kan vi dra följande lärdomar:

- Forskning och utredningar om utrikes föddas företagande bör i fortsättningen fokusera på företagandets roll i integrationsprocessen, inte endast ur ett individperspektiv utan också ur ett grupp- och bostadsområdesperspektiv. Detta kan i sin tur leda till åtgärder som kan stödja företagarna.
- Det är viktigt att studierna fokuserar på vad utrikes födda företagare bidrar med när det gäller varu- och tjänsteutbudet och den socioekonomiska utvecklingen i samhället totalt sett.
- Det är viktigt att man har ett helhetsperspektiv när man studerar utrikes födda företagare, dvs. att man beaktar samspelet mellan de kulturella, sociala, ekonomiska och institutionella sammanhang som företagarna verkar i. Att fokusera på etnicitet räcker inte för att förklara skillnader i företagande mellan olika grupper i olika europeiska länder. Man måste ta med de generella politiska, socioekonomiska och institutionella förhållandena.
- Det behövs studier kring vilka eventuella positiva och negativa konsekvenser avregleringar av vissa branscher har haft för företagandet bland utrikes födda, t.ex. taxibranschen, samt vilka åtgärder som behövs för att förebygga och underlätta de negativa konsekvenserna.
- Det behövs studier om sambandet mellan den växande tjänstesektorn i Sverige och de utrikes föddas företagande.
- Det är viktigt att utvärdera effekterna av alla insatser som görs för att främja småföretagande, inte minst de särskilda insatser som görs för olika företagargrupper, t.ex. kvinnor och utrikes födda.

Litteraturlista

- Andersson, Pernilla, Wadensjö, Eskil (2003), »En arbetslöshetsförsäkring för alla sysselsatta? – Anställda i bemanningsföretag och egenföretagare« i *Arbetsmarknad och Arbetsliv*, årgång 9, nr 3-4.
- Andersson, Roger (2001), »Egenföretagandets etniska geografi i Sveriges storstadsregioner«, i *Marginalisering eller integration: invandrades företagande i svensk retorik och praktik*: en forskarantologi. Stockholm: NUTEK.
- Behtoui, Alireza (2006), *Om de hade föräldrar födda »på rätt plats«*, Expertbilaga till *Rapport Integration 2005*, Stockholm.
- Bevelander, Pieter, Benny Carlsson och Mauricio Rojas (1997), *I krusbärslandets storstäder: Om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö*. Stockholm: SNS Förlag.
- Brundin, E., Bögenhold, D., Sundin, E. (2001), »Invandrades företagande – fakta och implikationer« », i *Marginalisering eller integration: invandrades företagande i svensk retorik och praktik: en forskarantologi*, Nutek, Stockholm.

- Ekberg, Jan och Mats Hammarstedt (1999), »Egenföretagande bland invandrare« i *Arbetsmarknad och Arbetsliv* 5, 3: 207-17.
- Elmlund, Peter (2005), »Stadsplaneringen skapar barriärer för invandrare« i *Axess*, nr 4, 2005.
- Gür, Thomas (1999), »Svälj inte kamelerna – om att förbättra för etniskt företagande«, i *Invandrare som företagare: För lika möjligheter och ökad tillväxt* (SOU 1999:49), Stockholm.
- Hammarstedt, Mats (2001), »Från arbetslöshet till företagande? En longitudinell studie av invandrare som erhållit starta eget-bidrag«, i *Marginalisering eller integration: invandrades företagande i svensk retorik och praktik : en forskarantologi*, Nutek, Stockholm.
- Hjerm, Mikael (2001), »Företagande, vägen till fattigdom eller frälsning för invandrare?«, i *Marginalisering eller integration, invandrades företagande i svensk retorik och praktik: en forskarantologi*, Nutek, Stockholm.
- Integrationsverket (2005), *Statistikrapport 2004 – Statistisk uppföljning av Rapport Integration 2003*, Norrköping.
- Kloosterman, R, Rath, J (red) (2003), *Immigrant Entrepreneurs – Venturing Abroad in the Age of Globalization*, Oxford, New York.
- Lange, Anders (2005), *Den »invandrade« tillväxtkraften. Utrikes födda småföretagare i Sverige*, Nutek, Stockholm.
- Levin, H. Najib, A. m.fl. (2001), *Invandrades företagande i Sverige. Kartläggning och analys*, Stockholm. Nutek:71.
- Levin, H och Weström, A (2001), i *Marginalisering eller integration: invandrades företagande i svensk retorik och praktik: en forskarantologi*, Nutek, Stockholm.
- Light, Ivan (1972), *Ethnic Enterprise in America*, USA.
- Lundqvist, Catarina (2006) *Unga företagares villkor*, Expertbilaga till *Rapport Integration 2005*, Integrationsverket och Nutek.
- Najib, Ali B (1999), »Invandrarföretagande – några grundläggande fakta«, i *Invandrare som företagare: För lika möjligheter och ökad tillväxt* (SOU 1999:49), Stockholm.
- Najib, Ali B. (1996) »Invandrarföretagande och lokal resursmobilisering« i SOU 1996:151 *Bidrag genom arbete – en antologi – Storstadskommittén*, Stockholm.
- Nutek (2001), *Invandrades företagande i Sverige. Kartläggning och analys*, Stockholm.
- NUTEK, (2003). *Tillväxt i småföretag. Företagens villkor och verklighet 2002*, B 2003:4, Stockholm.
- Nutek (2005b) *Vem vill bli företagare? - Attityder till företagande i Sverige 2004*«, Nutek B 2005:2, Stockholm.
- Nutek (2005a), *Årsbok 05. Nya företag – Växande företag – Starka företag*, Stockholm.
- Nutek (2006), *Årsbok 06. Nya företag – Växande företag – Starka företag*, Stockholm.
- SCB, ITPS och NUTEK (2003), *Statistik om invandrades företagande i Sverige, baserat på statistik från SCB, ITPS och NUTEK*.
- Skatteverket (2004), *Insikt! – Om invandrarföretagarna, rådgivarna och mötet med skatteverket*, (SKV rapport 2004:3) Stockholm.
- SOU 1996:151 *Bidrag genom arbete – en antologi*. Storstadskommittén, Stockholm
- SOU 1999:49, »Invandrare som företagare« i *För lika möjligheter och ökad tillväxt*, Stockholm.
- Stein, Peter (2000), *Invandrarna – De nya svenska entreprenörerna: En undersökning av invandrarföretagens villkor i Sverige. Rapport från svensk Handel*, Stockholm.
- Tegnemo, Annette (2003), *Diskrimineras invandrarföretagarna i Sverige: en empirisk studie av småföretagskonkurser under 1990-talet: rapport från Integrationspolitiska maktutredningen* (SOU 2003:17) Stockholm.
- Törnqvist, A, Birgersson, L (1996), »Miljöer för arbete och företagsutveckling« i SOU 1996:151 *Bidrag genom arbete – en antologi – Storstadskommittén*, Stockholm.

